

Hana Adrienn

Kriminológiai Tanszék

Témavezető: Lévay Miklós

A MEGÉRDEMELT BÜNTETÉS ELVE ÉS ÉRVÉNYESÜLÉSE AZ AMERIKAI FIATALKORÚAK BÜNTETŐ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSÁBAN

Tanulmányom témája az amerikai fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszerének egyik alapvető pontja a megérdemelt büntetés elve. A tanulmányban ismertetem a megérdemelt büntetéshez vezető folyamatok történeti áttekintését, az elv fogalmát és az amerikai rendszerben betöltött szerepét, működését, hatékonyságát, végül röviden kitérek a megelőzés problematikájára is.

A felnőtt bűnelkövetőkhöz képest a fiatalkorúak esetében „más elbánásra” lehetőséget biztosító igazságszolgáltatási rendszer Észak-Amerikában és Európában a XIX. század második felében alakult ki. A „más elbánás” lényege: a nevelési eszme középpontba állítása, a speciális prevenció előtérbe helyezése, intézményi szinten a felnőtt bűnelkövetőkre vonatkozótlól elkülönülő büntető igazságszolgáltatási rendszer. A szakirodalomban *jóléti* (az amerikai irodalomban: *parens patrie*) modellnek nevezett rendszer a fiatalkorú érdekeire, szükségleteire koncentrál, nem pedig az elkövetett bűncselekmény súlyára és az ahhoz igazodó arányos büntetésre.

A „más elbánást” biztosító rendszer sarokköve az **1899-ben Illinois** Államban elfogadott **fiatalkorúak bíróságáról szóló törvény** volt. A XX. században ennek hatására Európában is kialakult a felnőtt elkövetőkhöz képest más elbánást biztosító, viszonylagos önállósággal bíró fiatalkorúak büntetőjoga. 1945-re szinte minden államban létrejött a fiatalkorúak bírósága.

A fiatalkorúak bírósága a *parens patrie* elven nyugodott, melyet a törvény személyi hatálya is kifejezett, amikor arról rendelkezett, hogy a törvény hatálya alá tartozó személyek az állam gyámoltjának tekintendők. Ide tartoztak a büntetendő cselekményt elkövető gyerekek (17 éven aluli fiúk, 18 éven aluli lányok), elhagyott és elhanyagolt gyerekek (pl: akinek nincs otthona, koldul), az antiszociális cselekedetet tanúsító fiatal (pl: aki csavarog, iskolakerülő). Az eljárás lényeges eleme, hogy a gyermek bűnösségét kimondani illetve vele szemben büntetést ki-

szabni nem lehetett. A bíró csupán a gyermek törvényben meghatározott státusát (büntetendő cselekményt elkövető/elhagyott/elhanyagolt gyerek) mondhatta ki. A bírósági eljárás általában a formaságokat mellőzve a gyermek érdekét szem előtt tartva a fiatal pártfogóhoz utalta, nevelőotthoni elhelyezésről döntött, tanulásra kötelezhette, ill. a saját családjánál hagyhatta, vagy örökbe adhatta a gondviselőnek.

Az államok többségében a fiataikorúak bíróságának hatásköre a 16 éven aluli, következő jogi státusú gyermekekre terjedt ki:

- a) Büntetendő cselekményt elkövető gyermek: olyan gyermek, akinek az elkövetett cselekménye bűncselekménynek minősülne, ha felnőtt lenne, valamint aki olyan deviáns magatartást tanúsít, amelyet egy felnőtt esetében nem tekintenek devianciának (pl.: iskolakerülés, elszökés otthonról).
- b) Fegyelmezetlen gyermek (*undisciplined child*): szülői követelményeket elutasító, iskolai, hatósági előírásokat semmibe vevő gyerek.
- c) Elhagyott gyermek: gyermek, aki nem kap megfelelő gondozást, ellátást, nevelést szüleitől, illetve azoktól, akik szülei helyett gondozzák.
- d) Elhanyagolt gyermek: gyermek, aki nem kap megfelelő gondozást, ellátást, nevelést szüleitől, illetve azoktól, akik szülei helyett gondozzák.
- e) Sanyargatott gyermek (*abused child*): a szülei, gondozói által fizikailag – későbbi kiterjesztést követően: érzelmileg és szexuálisan – bántalmazott, sanyargatott gyermek.
- f) Státus bűncselekmény elkövetője (*status offender*): a fiataikorúakra vonatkozó jogszabályok által bűncselekménynek minősített cselekményt elkövető gyermek; pl.: cigaretta-, szeszital vásárlás, iskolakerülés. (Felnőttkorú esetén az adott cselekmény „elkövetése” nem bűncselekmény.)

A fiataikorúak bírósága nyomán létrejött igazságszolgáltatási rendszer elvi alapjai a következők voltak:

- az állam a határain belül élő valamennyi gyermek végső szülője;
- a gyermekek megóvásra, megmentésre érdemesek és ezt leginkább a nem büntető jellegű bánásmóddal lehet elérni;
- a gyermek nevelhető; a nevelés során meg kell védeni a bírósági és más hatósági eljárások megbélyegző hatásától;
- fiataikorúakra vonatkozó igazságszolgáltatás célja a megjavítás, amely egyéniesítést igényel; az utóbbi azt jelenti, hogy el kell ismerni: minden gyermek különböző, eltérőek a szükségleteik, vágyaik, életfeltételeik, és ha a bíróság segíteni akar, akkor meg kell, hogy ismerje a gyermek egyéni sajátosságait, körülményeit;

- a büntető eljárástól tartalmában eltérő eljárás keretében lehet csak a gyermek szükségleteit, igényeit megismerni;
- a büntető eljárás alkotmányos garanciáinak mellőzése azon alapul, hogy a fiatalkorúak bíróságának funkciója nem a büntetés, hanem a segítség/támogatás.¹

A XX. század elején újabb intézményesített eljárások következtek. Az 1930-as években a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó új intézkedési hullám vonult végig az országon. A gazdasági világválság által előidézett nehéz anyagi helyzet miatt jelentős számú fiatal vált iskolakerülővé, alkalmi munkát vállalva vagy lopásra kényszerülve családjaik megsegítése érdekében.

Az 1960-as évek végén több mint 100 speciálisan tervezett fogvatartási központ épült. Ezekben az intézetekben a személyzet főként képzett alkalmazottakból állt, csoportterápiát, tanácsadást folytattak, iskolai programokat és szórakozási lehetőségeket biztosítottak. Folyamatosan a '60-as évek végétől a '70-es éveken át a fiatalkorúakra vonatkozó elterelő jellegű programok jelentek meg.²

A fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerét az 1960-as években több kritika is érte, amelyek a következők:

- a törvény által a fiatalokra vonatkozóan felállított statusok túl tág fogalma és határai, ami lehetőséget ad a bírói szubjektivitásnak;
- eljárások informális módja, vagyis hogy nem volt szabályozott és jogi előírásokhoz kötött pontos eljárásrend;
- a büntető eljárásban az alkotmányos jogok fennállását és érvényesülését figyelmen kívül hagyták.

A XX. század második felére nyilvánvalóvá vált, hogy önmagában a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszere nem képes a felnövekvő korosztályok bűnözésének visszaszorítására. Ráadásul az 1960-as évektől kezdve a szakirodalomban többen – elsősorban Amerikai Egyesült Államokbeli szerzők – kétségbe vonták a fiatalkorúak XIX. században kialakult büntető igazságszolgáltatási rendszere változatlan fenntartásának indokoltságát.³ Számos országban felmerült a kérdés, hogy mit lehet tenni a fiatalkorúak bűnözésének megállítására, létezik-e más, hatékonyabb és emberibb módja a bűnözés megelőzésének, ill. a fiatalkorú bűnelkövetők kezelésének. Az Egyesült Államokban is felmerült a kérdés, vajon van-e létjogo-

¹ LÉVAY 2009, 152-154. o.

² JENSEN 2006, 83. o.

³ Az Európa Tanács R (2003) 20. számú ajánlása a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási rendszerről

sultsága egy külön csak a fiatalokú elkövetőkre vonatkozó speciális büntetőjogi szabályrendszernek, ideértve a fiatalokúak bíróságát is.

Az önálló fiatalokúakra vonatkozó szabályok és intézmények megkérdőjelezéséhez vezető folyamatok értékeléséhez először látnunk kell a fiatalokúakra vonatkozó szabályok és külön intézményrendszer történeti gyökereit, kialakulását, fejlődését.

Az Egyesült Államok 1974-es fiatalokú igazságszolgáltatásra és bűnmegelőzésre vonatkozó törvénye újabb jelentős fellendülést hozott. A törvény *Title III.* fejezete szerint – amit szökevény fiatalok törvénye (Runaway Youth Act) néven ismernek – több millió dollár szövetségi támogatást utaltak ki menedékhelyek építésére, telefonos segélyszolgálat létrehozására, krízis-tanácsadási szolgáltatásokra, szökési ügyekkel foglalkozó programok fejlesztésére, valamint sürgősségi szolgáltatásokra.⁴

Az 1980-as és 1990-es években az Egyesült Államok alapos **önrevíziós vizsgálatot** indított el a fiatalokúakra vonatkozó büntetőjogi szabályozását illetően. Az 1980-as évektől kedvezve számos olyan intézkedés került napvilágra, amelynek célja a fiatalokúak és a felnőttokúak büntető igazságszolgáltatási rendszere közötti különbség csökkentése, és a **megérdemelt büntetés koncepciójának** előtérbe helyezése. 1992-1997 között szinte mindegyik állam megváltoztatta a fiatalokúakra vonatkozó törvényeit, amelyekben kiterjesztette a felnőtt-büntetőjog alkalmazási területeit, lehetőséget adott a bírónak több (felnőttekre vonatkozó) büntetés alkalmazására, valamint engedélyezte a nyomozások, bűnvádi eljárások és perek nyilvánossá tételét fiatalokúak esetében is. A reform kapcsán az alábbi intézkedésekre került sor:

- *Az ügy felnőtt bírósághoz való áttételeként megkívánt alsó korhatár leszállítása:* a tagállamokban lehetővé vált, hogy a fiatalokúak bírója lemondjon a joghatóságáról, és az ügyet a felnőtt bírósághoz áttegye. Ennek alsó korhatáraként általában a 14. életévet állapították meg.
- *A fiatalokú felső korhatárának csökkentése:* az 1960-as évekig a fiatalokú felső korhatára általában 18 év volt, amely most 16 évre került csökkentésre.
- *Bizonyos súlyú bűncselekmények elbírálásának kizárása* a fiatalokúak bíróságának joghatósága alól. A törvények megkövetelték néhány különleges büntett – elsősorban az erőszakos bűncselekmények – automatikus áthelyezését felnőtt bíróságokra, 20 államban pedig az ilyen áthelyezés alkalmazható volt bármilyen bűncselekmény esetében. Az USA-ban a felnőttokúak bírósága elé utalásnak alapvetően három típusa van:

⁴ ROBERTS 1987, 8-9. o.

- a) Törvényhozói vagy automatikus áttétel (Legislative/automatic transfer): Ez a típus 29 államban működik, amely akkor alkalmazandó, ha a törvény által szabályozott kritériumok fennállnak, például a 14. életévét betöltött fiatalok által súlyosan erőszakos bűncselekmény elkövetése esetén. Ebben az esetben az eljárás a felnőttkorúak büntetőbírósága előtt kezdődik, vagy a fiatalok bírósága előtt indul, amely azonban a joghatóságáról lemondva az ügyet átteszi a felnőttkorúak bíróságához.
 - b) Bírói/bírósági megítélés szerinti áttétel (Judicial-discretionary transfer law): 45 államban érvényesül. Ebben az esetben a fiatalok bíróságának bírója a megítélése szerint dönt arról, hogy a fiatalok ügyét a letartóztatást követően áttegye-e a felnőttkorúak bíróságához.
 - c) Vádlói (ügyészi) megítélés szerinti áttétel (Prosecutorial – discretionary transfer law) 14 államban működik. Ezen típus esetében az ügyész belátásán múlik a döntés, hogy a fiatalok ügyét melyik bíróság elé utalja.
 - d) Az USA-ban 25 államban működik a fiatalok ügyének visszautalásos rendszere, melynek lényege, hogy a felnőttkorúak bíróságának bírója dönthet arról, hogy az ügyet visszautalja a fiatalok bíróságához, vagy az elkövetőt az ítélethozatalkor fiatalokként kezeli.
- *A szülők felelősségének növelése*: több államban rendelkeztek a szülők felelősségének kimondásáról abban az esetben, ha gyermekük bűncselekményt követett el.
 - *A szabadságvesztésre ítélt fiatalok felnőttkorú büntetés-végrehajtási intézetben való elhelyezése, valamint a katonai kiképző helyekhez hasonló táborok (boot camp) létesítése*. Az intézkedés célja a speciálprevenció hatékonyabbá tétele, a felnőttekre vonatkozó szigorúbb szabályok elrettentő példaként állítása.

A fiatalok igazságszolgáltatási rendszere ilyen formájában azokat a fő célokat fogalmazta meg, amelyek szerint a fiatalok felelőssé kell tenni tetteiért, hatásos elrettentő példát szükséges bevezetni. Törekedtek arra, hogy kiegyensúlyozott legyen az elkövető, az áldozat és a közösség között megoszlott figyelem, valamint olyan büntetések kerüljenek kiszabásra, amelyek arányosak az adott bűncselekmény súlyosságával.

Richard E. Redding⁵ több kutatást is végzett, melynek tárgya a felnőttkorúak bíróságához történő utalásának és a megérdemelt büntetés elve **hatékonyságának vizsgálata**.

⁵ REEDING, R. E. Juvenile Justice transfer laws: An effective deterrent to delinquency? Juvenile Justice Bulletin, August. U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention

A fiatalok tekintetében megvizsgálta a felnőttkori bíróságok általi elbírálás generális és speciális elrettentő hatását. A generális elrettentő hatás tekintetében ellentmondásos eredményekre jutott. A korlátozott empirikus kutatások ellentétes eredményeket mutattak, és ezáltal nem tették lehetővé a pontos következtetések levonását. Összességében megállapította, hogy az általános megelőző hatás nem érvényesül vagy csak nagyon csekély a fiatalok súlyosabb bűncselekményeire. A jövőbeni alapvető kutatásoknak meg kell vizsgálniuk, hogy a felnőttkori bírósága elé utalásnak – a megfelelő feltételek mellett – van-e általános elrettentő hatása. Emellett fontos a következő kérdések vizsgálata is:

- A fiatalok elkövetők tudatában vannak-e hogy ügyüket a felnőttkori bíróság bírálja el?
- Úgy vélik-e hogy a jog velük szemben kikényszeríthető?
- A fent nevezettek elrettentik-e őket a törvényszegő magatartástól?

Összesen hat tanulmány irányult a speciális elrettentő hatás vizsgálatára. Ezek a tanulmányok nagyszámú mintát (494 és 5476 résztvevő), különböző módszereket használtak, öt különböző állam igazságszolgáltatási rendszerében (Florida, New Jersey, New York, Minnesota, Pennsylvania) vizsgálták a felnőttkori bíróság elé utalás különböző típusait (automatikus, bírósági, vádlói áttétel). Mindegyik tanulmány magasabb visszaesési arányt mutatott ki azoknál a fiataloknál, akiket a felnőttkori bíróság elé utaltak, összehasonlítva a fiatalok bírósága elé utaltakkal. A speciális elrettentő hatásra irányuló vizsgálatok azt mutatták, hogy a fiatalok általános büntető bíróság elé utalása nagymértékben növeli a visszaesés lehetőségét. A jövőre nézve fontos megoldásra váró kérdéseket fogalmaztak meg a tanulmányokból levont következtetések:

- A felnőttkori bírósági eljárási rendszerében lehet-e eszközölni olyan változtatásokat melyek a fiatalokra gyakorolt káros hatásokat csökkentik? Melyek lehetnek ezek a változtatások?
- Milyen módon tud a fiatalok igazságszolgáltatási rendszere védekezni a felnőttkori bírósági rendszer azon sajátossága ellen, amely növeli a visszaesési arányt?
- Hogy tudják az államok a különböző büntetési rendszerüket egységesíteni, mellyel a fiatalok bírósága bizonyos esetekben az ügyet az általános büntetőbíróság elé utalja, egyesítve a fiatalok és a felnőttkori büntető igazságszolgáltatási rendszerének legjobb sajátosságait, úgy, hogy az általános büntetőbírósági eljárás negatív hatásait elkerüljék?

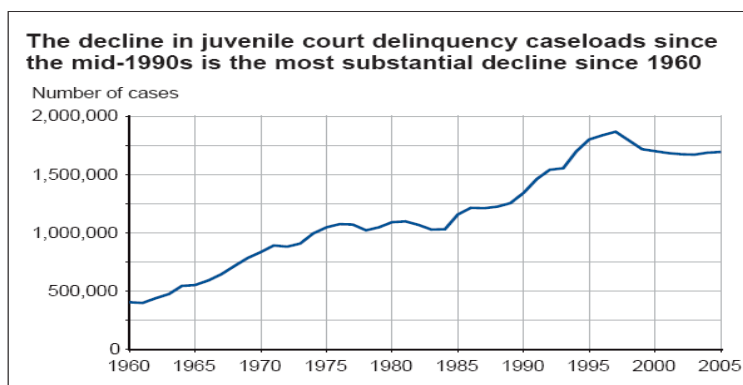
Redding a visszaesési arány kiugrásszerű növekedését az alábbiakkal magyarázza:

- A fiatalok valódi bűnelkövetőkénti elítélésének megbélyegző és egyéb negatív hatása van.

- A fiatalok igazságtalannak érzik, hogy felnőttként bírálják el ügyüket és olyan büntetést kapnak, mint a felnőtt elkövetők.
- A fiatalok a felnőttekkel együtt töltött szabadságvesztés során eltanulják a bűnözői szokásokat.
- Az általános, a felnőttek büntető igazságszolgáltatási rendszerében kisebb szerepe van a rehabilitációnak, családi támogatásnak, mint a fiatalok igazságszolgáltatásában.⁶

A megérdemelt büntetés elvének érvényesülését és hatékonyságát leginkább a statisztikai számok tükrében lehet nyomon követni. Az US Department of Justice Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention intézet 1985 és 2005 közötti időszakban vizsgálta a fiatalok által elkövetett bűncselekmények statisztikáját. A vizsgálat szerint 2005-ben kb. 1,7 millió bűneset volt az amerikai fiatalok bírósága előtt. Az elkövetett cselekmények száma 1985-től 1997-ig folyamatosan nőtt (61 %), míg 1997-től 2005-ig csökkent 9 %-al. Összességében tehát 46 %-al több cselekmény volt 2005-ben a fiatalok bírósága előtt, mint 1985-ben.⁷ Az esetek több mint felében (56%) formális eljárásra került sor. 1985-ben 7200 bűncselekmény tekintetében került sor az általános bírósághoz való áttételre. 1994-ben ez a szám 80 %-kal nőtt (13.000 eset), míg 2005-ig csökkent 47 %-al (6900 eset).⁸

Az alábbi táblázat mutatja az amerikai fiatalok bírósága előtt lévő ügyek számának alakulását 1960-tól 2005-ig.

Forrás: Slowikowski⁹

⁶ LÉVAY 167.

⁷ SLOWIKOWSKI 2005a.

⁸ SLOWIKOWSKI 2005b.

⁹ SLOWIKOWSKI 2005a.

A statisztikai mutatók is igazolják a korábbi hatásvizsgálatok eredményeit, mely szerint a megérdemelt büntetés elvének alkalmazásával az elkövetett bűncselekmények száma nem csökkent, a büntettektől visszatartó, elrettentő hatás nem érvényesült maradéktalanul.

Az USA-ban a büntető igazságszolgáltatási rendszer mellett nagy jelentőséget tulajdonítanak az egyes államok a **megelőzésnek**, amely a bűnelkövetésre reagál ugyan, csak más szemszögből és más intézményrendszerrel és fő célkitűzésként jelenik meg, hogy megakadályozzák a fiatalok büntetőjogi igazságszolgáltató rendszerbe való kerülését. A megelőzésre vonatkozó rendszer megköveteli, hogy a különböző, fiatalokkal foglalkozó programok és intézmények széles spektruma legyenek, tekintettel arra, hogy a fiatalok nagy számát kezelik a bűncselekményeket megelőző programokon belül. A tényleges megelőző programok magukba foglalják a családi kötetlékerősítő stratégiákat és a közösségi intézmények támogatását is.

Az intézményesített rendszerek közül kiemelkedik a **Juvenile Justice and Delinquency Prevention** (továbbiakban: JJDP) vagyis a fiatalokra vonatkozó igazságszolgáltatási és bűncselekmény-megelőzési rendszer. Az USA Kongresszusa 1974-es törvénnyel hozta létre a JJDP-t. Célja növelni a fiatalkori bűnözés megelőzésének és ellenőrzésének hatékonyságát. Főbb programjai között szerepel a fiatalok és a felnőttok elkövetők elkülönítése, a börtönbüntetés aránytalanságának csökkentése az egyes államok jogában.

A JJDP intézményesített formájaként jött létre az **Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention** (továbbiakban OJJDP) vagyis a fiatalokra vonatkozó igazságszolgáltatási és bűncselekmény megelőzési hivatal. Célja, hogy nemzeti szintű kapcsolatot alakítson ki a fiatalkori bűnözés megelőzésére, elősegítse az államok közötti koordinációt és fejlessze a fiatalok büntetőrendszerét, illetve reagáljon a fiatalok és a gyerekek áldozattá válására (viktimizációjára). Az OJJDP küldetését az államok támogatása és a helyi közösségek, intézmények révén valósítja meg. Fejleszti a multidiszciplináris megelőző és beavatkozó programokat, a fiatalok büntetőrendszerének kapacitását, védi a közbiztonságot és gondoskodik arról, hogy a kezelő és rehabilitációs programokat alkalmazó intézmények feladatait és programjait a fiatalok és családjaik igényéhez alakítsák. A fenti célok alkotóelemei a következők:

- fejleszti a fiatalkori bűnözés nemzetközi trendjeiről való tudást, támogatja a program-és adatgyűjtést és információmegosztást, azonosítja a bűnözés folyamatát és a megelőzés, beavatkozás kezelés legjobb módszerét, elemzi a fiatalok büntetőjogi rendszerének gyakorlatát;

- a szövetségi, az államok és a helyi kormányzás, illetve a végrehajtó intézmények, bíróságok, oktatási intézmények, közösségi szerveződések, javító intézmények révén gondoskodik a fiatalkorúak neveléséről, képzéséről és a technikai feltételekről;
- támogatja a köz- és magánszervezetek közreműködését a fejlesztő és támogató programok és a bűncselekmény megelőzése, kezelése tekintetében.

Az OJJDP számos programmal van jelen a fiatalkorúakat érintő jogi rendszerben. A programok a megelőzés, visszatartás, kezelés, reszocializáció, utógondozás, elterelés területét fedik át. Az OJJDP az alábbi főbb megelőző programokkal foglalkozik:

- *Szakképzettségre irányuló tudás növelése*: a program oktatási metódusokra épül, mellyel a fiatalkorúak iskolához való kötődését és tudásukat, teljesítőképességüket növelik.
- *Megfélemlítés megelőzése*: a megfélemlítés az erőszakos és agresszív magatartás egyik megnyilvánulási formája, amely jelentkezhethet fizikai formában (pl. erőszakos cselekedetek, bántalmazás), verbális formában (pl.: kötekedés, csúfolódás) és pszichés formában (pl: társadalomból való kirekesztés, híresztelés). A megelőző program célja, hogy közösségi környezetet teremtsen, erősítse az iskolai és családi kapcsolatokat, melyet megfelelően szakképzett tanárok segítségével ér el.
- *Iskola utáni kikapcsolódás*: a program jutalmazást, életkornak megfelelő biztonságos és pozitív környezetben zajló elfoglaltságokat tartalmaz. Célja, hogy a szociális pozitív hatások révén csökkentese a bűncselekményhez vezető utakat, és a fiatalkorúak erkölcsi tulajdonságait megerősítse és növelje.
- *Gengek (bandák) hatásának megelőzése*: a program két részből áll. Az egyik a geng-tagság kialakulásának megelőzése, mellyel próbálják elkerülni, hogy a fiatalkorú jól érezze magát az egyes gengekben. A program másik része közbelép a geng tagok konfliktusos krízis-szituációjában.
- *Nem-specifikus programok*: a statisztikai számok azt mutatták, hogy az utóbbi évtizedben a női elkövetők száma növekedett. A különböző rendszerek és gyakorlatok azon dolgoznak, hogy a jelenség okát megértsék és a megfelelő nem-specifikus megoldásokat a megelőzés tekintetében megtalálják.
- *Álláskereső tréningek, szakmai képzések*: a program célja a munkanélküli és szakképzetlen fiatalkorúak munkához juttatása, oktatása, szakképzésének elősegítése.
- *Iskolakerülés, csavargás megelőzése*: célja az iskolába járás, a rendszeres iskolai jelenlét elősegítése a szülői közreműködés, mentorok és egyéb alternatív stratégiák részvételével.

- *Szülői tréning*: a program a szülők speciális tudásának oktatására szolgál. A szülők kisebb csoportokban vesznek részt az oktatásban, amely magába foglal bemutató videókat, rövid párbeszédet, interaktív feladatokat. Az oktatás célja, hogy a szülőknek segítséget nyújtsanak a fiatakorúak magatartásának megértéséhez, kezeléséhez, a felmerülő problémák megfelelő megoldásához.
- *Alkohol- és drogmegelőzési programok*: 12 lépcsőből álló program, melynek célja hogy a fiatalokat megismertesse az illegális drogok és az alkohol káros hatásának következményeivel. Anonim alkoholisták és droghasználók negatív tapasztalatait ismertetik egy oktatási program keretein belül.
- *Mentori program*: elősegíti, hogy a fiatalok kapcsolatot alakítsanak ki egy vagy több személlyel (mentorokkal), akik idősebbek, több tapasztalattal rendelkeznek és segítenek a fiatalok problémáinak megoldásában, támogató szerepet látnak el. A program célja a felnőttekkel való pozitív kapcsolat kialakítása és ezzel a bűncselekményi faktorok csökkentése.

A programok közül kiemelendő „A súlyos, erőszakos és a visszaeső fiatalok elkövetőkre vonatkozó átfogó program” (**Comprehensive Strategy for Serious, Violent and Chronic Juvenile Offenders**). A fiatalok bűnözésével foglalkozó különböző tanulmányok közös eredményre jutottak abban a tekintetben, hogy a fiatalok viszonylag szűk csoportja követ el erőszakos és súlyos bűncselekményeket. Az OJJDP erre tekintettel indította el a fent nevezett programját, amely két fő területre koncentrál. Egyrészt a megelőzésre, melynek célja hogy a veszélyeztetett faktorba tartozó fiatalok ne kövessenek el több súlyos bűncselekményt, másrészt a súlyos bűncselekményt elkövetők tekintetében a megfelelő beavatkozás alkalmazásának megtalálására. A program az alábbi vezérelveket rögzíti:

- a) Erős családi kapcsolat, amely gondoskodik a gyermek megfelelő neveléséről, ellátásáról és útmutatásáról.
- b) Szociális intézmények támogatása: például az iskola, a vallási intézmények és a közösségi szerveződések, melyek támogatják a gyermek közösségbe illeszkedését.
- c) A fiatalok bűnözésének megelőzésének előmozdítása: a különböző közösségek segítségével megelőző programok létrehozása, melyek megnevezik a bűncselekmény elkövetési rizikó faktorokat.
- d) Azonnali és tényleges beavatkozás, amennyiben bűnös magatartást tanúsít a fiatalok. Ezen intézkedés célja a további súlyos és erőszakos bűncselekmények elkövetésének megelőzése.
- e) Fokozatos szankciók rendszerének kialakítása, amelyben minden fiatalok elkövető felelősségre vonható, amely által a közbiztonságot védeni lehet illetve támogatni a fiatalok egyéni kezelését szolgáló programokat és szervezeteket.

Összegzésképpen a következőket állapíthatjuk meg: Az amerikai rendszer példáján jól látható a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszerének kialakulása, a más elbánást biztosító büntetőpolitika térnyerése, majd a XX. század elején történő megkérdőjelezése és a megérdemelt büntetés elvének irányába történő elmozdulás.

Többségében megállapítható, hogy a fiatalkorúak bíróságánál maradt továbbra is a nem erőszakos illetve a nem kiemelkedő súlyú bűncselekmények elbírálása, míg az általános bíróság hatáskörébe került az előbbi kategóriába nem sorolt bűncselekmények elbírálása. Ezen felosztás ugyan logikusnak tűnhet, de a büntető igazságszolgáltatási rendszer hatékonyságát elemző kutatások rációznak a logikai érvekre, tekintettel arra, hogy a visszaesés aránya nőtt ill. az elrettentő hatás sem érvényesül teljes mértékben.

Az USA-rendszerében működő megérdemelt büntetés elve – mellyel a fiatalkorú az általános bíróság elé kerül – nem tekinthető szigorú, garanciák nélküli szabályozásnak, tekintettel arra, hogy a fiatalkorúval foglalkozó megelőző, nevelő, kezelő, elterelő, utógondozó programok gyökere, színes skálája az amerikai rendszerben alakult ki és az európai szabályozással összehasonlítva, itt érvényesül a leginkább, megfelelő anyagi forrás és apparátus birtokában.

Felhasznált irodalom

Dr. LÉVAY Miklós: A gyermek érdekétől a megérdemelt büntetésig: a fiatalkorúakra vonatkozó büntető igazságszolgáltatás alakulása az Amerikai Egyesült Államokban. OKRI Szemle, 2009

SLOWIKOWSKI, Jeff (2005a): Delinquency Cases in Juvenile Court 2005 U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention Fact Sheet

SLOWIKOWSKI, Jeff (2005b): Delinquency Cases Waiwed to Criminal Court 2005 U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention Fact Sheet

JENSEN, Erik: A historical Overview of the American Juvenile Justice System. In: Juvenile Law Violators, Human Rights, and the Development of New Juvenile Justice Systems. Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2006

REEDING, R. E. Juvenile Justice transfer laws: An effective deterrent to delinquency? *Juvenile Justice Bulletin*, August. U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention

ROBERTS, Albert: *Runaways and nonrunaways*. Dorsey, Chicago, 1987

ROBERTS, Albert: *Juvenile Justice Sourcebook: Past, Present, and Future*. Oxford University Press, New York

SHAY, Bilchik: *Juvenile Justice A century of Change*. 1999 National Report Series *Juvenile Justice Bulletin* U.S. Department of Justice. Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention